

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ДЕМОКРАТІЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА ДЕМОКРАТІЇ ПОЛІТИЧНОЇ

У статті аналізується взаємозв'язок політичної та соціально-економічної демократії. Соціально-економічну демократію визначено як справедливий розподіл національного доходу, забезпечення рівних прав і можливостей для кожного члена суспільства в отриманні безкоштовних високоякісних медичних послуг та освіти, рівні можливості для соціальної самореалізації, реальне право народу впливати на хід соціально-економічних процесів у державі. Зроблено висновок, що без соціально-економічної демократії, без справедливого розподілу національного доходу не може бути справжньої політичної демократії.

Ключові слова: політична демократія, соціально-економічна демократія, економічна криза, фінансіалізація, деіндустріалізація, справедливий розподіл національного доходу, безробіття, змішана економіка.

В статье анализируется взаимосвязь политической и социально-экономической демократии. Социально-экономическая демократия определяется как справедливое распределение национального дохода, обеспечение равных прав и возможностей для каждого члена общества получить бесплатные высококачественные медицинские услуги и образование, равные возможности для социальной самореализации, реальное право народа воздействовать на ход социально-экономических процессов в стране. Делается вывод, что без социально-экономической демократии, без справедливого распределения национального дохода не может быть подлинной политической демократии.

Ключевые слова: политическая демократия, социально-экономическая демократия, экономический кризис, фінансіалізація, деіндустріалізація, справедливое распределение национального дохода, безработица, смешанная экономика.

The article analyses the interrelation between political and socioeconomic democracy. The socioeconomic democracy is defined as an equitable distribution of national income, securing equal rights and possibilities for each member of society to receive gratuitous medical services and education of high quality, equal possibilities for social self-realization, the real right of people to exert an influence on the socioeconomic processes in the state. The author comes to the conclusion that without socioeconomic democracy, without equitable distribution of national income a true political democracy cannot be reached.

Key words: political democracy, socioeconomic democracy, economic crisis, financialization, deindustrialization, equitable distribution of national income, unemployment, mixed economy.

У ХХ столітті, завдяки боротьбі трудящих, об'єднаних у професійні спілки, у західних країнах було проведено реформи, спрямовані на покращення рівня життя широких кіл населення, створення системи соціального забезпечення. Виникло таке поняття як соціально орієнтована ринкова економіка. Проте, в останні роки у розвинених країнах Заходу можна спостерігати кризові явища в економіці, певне згортання соціальних програм, зниження рівня життя трудящих, зростання рівня безробіття.

Актуальність статті визначено тим, що сучасні кризові явища в економіці західних країн, набувши хронічного характеру, негативно впливають на соціально-економічний розвиток інших країн, включаючи Україну. Відтак, зростає необхідність ретельного аналізу тих процесів, які зараз відбуваються у західних країнах, з метою уникнення чужих помилок. Мета статті полягає у тому, щоб з'ясувати, в чому причина скорочення соціальних програм і загострення проблеми безробіття у розвинених країнах. Автор показує, що не буває повноцінного захисту політичних свобод і прав людини без забезпечення її соціально-економічних прав. Істинна політична демократія передбачає гарантований законом захист соціально-економічних прав громадян.

Проблеми взаємозв'язку між політичним устроєм країни та її соціально-економічною системою є предметом вивчення багатьох іноземних і вітчизняних авторів. У своєму аналізі автор спирався на роботи таких відомих західних авторів, як С. Гантінгтон, П. Свізі, Дж. Фостер, на праці вчених, що публікуються в таких наукових журналах, як «Monthly Review», який видається у США, «Osteuropa» і «Welt Trends», що видаються в Німеччині. Використано праці російських вчених, таких як Е. Пономарева, С. Меншиков, Г. Цаголов.

Політичну демократію можна визначити як: проголошення народу джерелом влади, рівність громадян перед законом, наявність у державі політичних прав і свобод, загального виборчого права і виборності органів представницької, а в багатьох країнах – і виконавчої влади. Політична демократія функціонує у формі *політичного плюралізму*, що виражається у легальному існуванні різних партій, рухів, громадських, професійних і релігійних організацій, які беруть участь у політичному і суспільному житті держави.

Соціально-економічна демократія – це справедливий розподіл національного доходу відповідно до реального трудового внеску кожного працездатного члена суспільства, повноцінна турбота держави про тих, хто з якихось причин не бере участь у трудовому процесі (інваліди, пенсіонери, сироти, матері, які виховують малолітніх дітей, і т.п.), забезпечення рівних прав і можливостей для кожного члена суспільства отримати безкоштовні високоякісні медичні послуги та освіту, рівні можливості для соціальної самореалізації, і, нарешті, (і це, мабуть, найголовніше) - реальне право народу впливати на хід соціально-економічних процесів у державі, на характер розподілу національного доходу, у створенні якого, як відомо, бере участь більшість населення країни.

На практиці соціально-економічна демократія виражається в реальній участі трудящих і представників широкої громадськості (в особі їхніх виборних представників від трудових колективів, громадських організацій, профспілок, наукового співтовариства і т. п.) у визначенні соціально-економічної політики як на макrorівні, так і на рівні окремих підприємств. Зокрема, на підприємствах, як державної форми власності, так і на приватних, повинні функціонувати такі форми участі трудящих в управлінні підприємством, як виробничі ради, до складу яких мали б входити виборні представники від трудових колективів, від керівництва підприємств і держави.

Соціально-економічна демократія найкращим чином може бути реалізована у рамках *економічного плюралізму*, в умовах *змішаної економіки*, яка допускає співіснування різних форм власності, які взаємно врівноважують одна одну, зокрема власності державної і приватної. Приватна власність включає приватно-індивідуальну і приватно-групову (корпоративну і кооперативну) власність. За домінування лише однієї із цих форм власності забезпечити повноцінне функціонування ані політичної, ані соціально-економічної демократії неможливо. Нині змішана економіка характерна для більшості розвинених країн. Відмінності між ними полягають у пропорціях, в яких представлені різні форми власності. Розміри державного, корпоративного, кооперативного і приватно-індивідуального секторів у тій чи іншій національній економіці визначаються причинами як внутрішніми (історична і релігійна традиція, менталітет народу, географічні і кліматичні умови), так і зовнішніми, зокрема, впливом глобалізаційних та інтеграційних процесів як на світовому, так і на регіональному рівні.

Політична і соціально-економічна демократія - явища взаємообумовлені. Без соціально-економічної демократії, без справедливого розподілу національного доходу не може бути істинної політичної демократії. І навпаки - відсутність політичного плюралізму, основних демократичних свобод, зрештою, негативно позначається на рівні життя людей, навіть у тих випадках, коли окремі авторитарні або тоталітарні режими на певному етапі їхнього існування виявляються спроможні забезпечити прискорення економічного розвитку. Наявність державного сектора економіки не повинна призвести до утворення бюрократичної касти управлінців, які, управляючи державними підприємствами, могли б переслідувати свої приватні інтереси. Кращим засобом проти цього може бути тільки розвиток політичної і соціально-економічної демократії. Наявність політичної та соціально-економічної демократії, а також різноманітних форм власності дозволить забезпечити політичний і економічний плюралізм, створить конкурентне політичне і економічне середовище, стане гарантією недопущення ані непомірного підсилення ролі бюрократичного апарату, ані виникнення олігархічного капіталізму.

Економіка, яка ґрунтується переважно на приватній власності, неминує призводити до вкрай несправедливого розподілу національного доходу, до глибокої соціальної і майнової нерівності (як між громадянами однієї країни, так і між різними країнами), до режиму плутократії (влади грошей), до фактичного панування в економічному і політичному житті відносно невеликої кількості найбільших олігархічних фінансових, торговельних і промислових кланів. Державні апарати обслуговують бізнес-інтереси таких кланів, нерідко зростаючись з ними. Політичні партії фінансуються кланами і, потрапляючи через це у пряму залежність від них, люблять їх інтереси у парламентах. ЗМІ, які належать правлячим кланам, і, особливо, телеканали, формують громадську думку в потрібному руслі, наперед штучно програмуючи результати будь-яких виборів. Відбувається реальне звуження політичних свобод, їхня трансформація у формат «контрольованої демократії», для якої є характерним зомбування

виборців, фальсифікація результатів голосування, грубий тиск на виборчі комісії і т.п. Таке реальне обличчя плутократичної «демократії», яка нині сформувалася у багатьох пострадянських країнах.

В умовах плутократичної «демократії» щедре фінансування з боку бізнесу і, відповідно, можливість узяти в свої руки владу мають лише політичні партії, які сприймають існуючу капіталістичну систему як найкращу з можливих і ведуть політичну боротьбу між собою за ті або інші зміни у ній без порушення її базових принципів. Позасистемна опозиція, не маючи аналогічної фінансової підтримки, здатна у кращому випадку розраховувати на нечисленне представництво у парламенті, видає малотиражні газети, а її діяльність, програми практично не знаходять висвітлення на центральних телеканалах, які перебувають у власності або під контролем олігархічних кланів.

Плутократична «демократія» характерна не тільки для країн СНД, а й для більшості країн «третього світу», а також, значною мірою, і для США. Відомий американський соціолог С. Гантингтон у книзі «Хто ми?» відзначає у зв'язку із цим: «Американський істеблішмент, як державний, так і приватний, все сильніше віддаляється від американського народу. У багатьох відношеннях Америка зробилася непередставницькою демократією, бо в ряді аспектів, які особливо стосуються національної ідентичності, думка обраних лідерів категорично не збігається з думкою народу. Можна сказати, що американський народ дедалі більшою мірою відчужується від державної політики і сфери управління» [1, с. 507-508].

Гостру критику американської політичної системи висловив відомий американський економіст П. Свізі у Колегії з американським політологом Р. Мілсом. Останній вважав, що правлячий клас у США складається з трьох окремих, самодостатніх еліт: політичної, корпоративної (капіталістичної) і військової. П. Свізі показав, що ці три еліти не є окремими інститутами з чітко визначеними, окремими сферами відповідальності, довівши, що ці сфери накладаються одна на одну. Не лише американські політики «годується з корпоративного капіталістичного корита», – підкреслював він, а й військові керівники підпорядковують свою діяльність потребам капіталістичного класу. «З часів адміністрації Трумена, – зазначає П.Свізі, – пост секретаря оборони займає один з вищих керівників найбільших корпорацій країни: «Дженерел Моторз», «Проктор енд Гембл», «Морган Гаранті Траст» і «Форд» [2, с. 33]. В умовах відсутності соціально-економічної демократії політична демократія перетворюється на фігурний листок, покликаний прикрити реальну диктатуру надбагатого класу.

У процесі економічного розвитку на Заході склалися декілька типів ринкових економік, які відрізняються один від одного за масштабом державного втручання та рівнем соціальної безпеки трудящих. Так, наприклад, у США та Великій Британії втручання держави в економіку має значно менший обсяг ніж у Франції, де є сильний державний промисловий сектор, зберігається система індикативного планування. У більшості західноєвропейських країн (особливо, в скандинавських) набула розвитку модель соціального ринкового господарства. Приміром, німецька концепція соціально-орієнтованої ринкової

економіки виходить з того, що приватна ринкова економіка без державного втручання є такою ж неефективною, як економіка соціалістична із централізованим державним плануванням. Принципи ринкової економіки, на думку прихильників цієї концепції, повинні узгоджуватися з утриманням соціальної гармонії. Вони вважають, що економічний лібералізм зокрема англо-саксонська модель ринкової економіки, недостатньо враховує соціальні проблеми. Німецька модель передбачає державне втручання з метою запобігання надмірному розриву між високими та низькими доходами, забезпечення для найменш захищених верств населення певного гарантованого рівня життя.

Утім, в умовах капіталістичної економіки соціальна політика є заручником періодичних економічних криз, притаманних такій економіці. Зростання ролі монополій та олігополій (як форм організації діяльності провідних транснаціональних корпорацій) у західних економіках зменшує значення фактору конкуренції, негативно впливає на стимули для інвестування у реальний сектор, сприяє регулярному виникненню економічних криз, зростанню безробіття і, відповідно, – зниженню рівня життя широких верств населення. Якщо економічним кризам першої половини ХХ ст. передували періоди високих темпів зростання промислового виробництва, що закінчувалися кризою надвиробництва, перевищенням пропозиції товарів та послуг над попитом з боку населення, то кризи епохи глобалізації, тобто, останнього десятиліття ХХ ст. і першого десятиліття ХХІ ст., починалися у фінансовій сфері за умов низьких темпів зростання у виробничому секторі або навіть стагнації виробництва в США та в інших розвинених країнах. Іншими словами, кризи епохи глобалізації – це, передусім, кризи сучасної фінансової системи західного капіталізму, а економічні кризи – наслідок криз фінансових.

Питома вага фінансового сектору (фінансового продукту або фінансових послуг) у ВВП (особливо, у США) нині значно перевищує питому вагу виробничого сектору, внаслідок чого будь-які кризові явища у фінансовій сфері призводять до суттєвого скорочення темпів зростання ВВП, посилюючи стагнаційні тенденції у сфері реального виробництва. У сучасній економічній літературі цей процес позначається терміном «фінансіалізація». Він означає сучасну стадію розвитку капіталістичної економіки, яка характеризується тим, що фінансовий сектор первісною функцією якого було обслуговування реального виробничого сектору, перетворився на самостійну потужну силу, яка розвивається за власними законами і прибутковість якої значно перевищує прибутковість реального сектору. Зростанню ролі та значення фінансового сектору сприяють комп'ютеризація фінансових розрахунків, а також розробка і впровадження нових фінансових інструментів (деривативи, опціони тощо).

Усі ці фактори призвели до того, що в США та в інших західних країнах скоротилися стимули для інвестування в національний виробничий сектор. Інвестиції промислових корпорацій часто спрямовуються у створення підприємств у країнах «третього світу» або використовуються з метою невиробничого характеру, зокрема, вкладаються у фінансовий сектор, який, як вже відзначалося вище, набув величезного значення і який, поряд з наданням

конкретних фінансових послуг для обслуговування виробничих та побутових потреб, перетворився на гігантське казино всесвітнього масштабу. Можна сказати, що створення фінансових пірамід (або фінансових «міхурів») є головним напрямком функціонування американського фінансового сектору.

Різні економісти та політики вказують, що функціонування світової економіки на основі домінування американського долару надалі стає все більш неможливим. Саме безмежна емісія нічим не забезпеченого американського долара, його фактична монополія у більшості міжнародних розрахунків, колосальна зовнішня та внутрішня заборгованість США, веденський дефіцит платіжного балансу цієї країни (зокрема, внаслідок величезних військових витрат), а також той факт, що діяльність американських фінансових корпорацій та банків набула переважно спекулятивного характеру, – є однією з найважливіших причин кризи 2008-2009 рр., яка миттєво поширилася на інші країни. Ця криза засвідчила той факт, що в США і в інших західних країнах фінансовий капітал значною мірою відірвався від реальної економіки, перетворившись на руйнівну спекулятивну силу, яка спричиняє періодичні фінансові кризи і яку дуже важко ввести в рішуче державного регулювання. Фінансово-економічна криза 2008-2009 рр. та загострення кризових явищ у західних країнах 2011-2012 рр. (зокрема, криза в єврозоні) показали, що «абсолютно вільний ринок» сам по собі нездатний забезпечити стабільне функціонування економіки. Неоліберальна економічна політика, що пропагувала дерегуляцію економіки, зменшення ролі держави в ній, скасування всіх перешкод на шляху «вільного розвитку ринкових сил», довела свою неспроможність приборкати руйнівні наслідки такого «розвитку». Нині основний напрям політики США та інших західних держав з виходу з кризи – це підтримка фінансової системи багатомільярдними державними субсидіями, гарантіями кредитів, викупом акцій провідних банків і фінансових корпорацій.

ВВП США більш ніж на 70% складається з послуг. Це означає, що реальних (тих, що базуються на виробництві) активів для ліквідації величезної зовнішньої та внутрішньої заборгованості США немає. Необхідно вдаватися або до нових запозичень, збільшуючи заборгованість, або використовувати ресурси інших країн (особливо тих, чиї грошові одиниці міцно прив'язані до долара), нарощуючи доларову емісію. В основі економіки США, у самому факті її «фінансіалізації» та утриманні доларом статусу єдиної світової резервної валюти полягає потенційна можливість для нових фінансових «міхурів».

У добу глобалізації кейнсіанські методи державного регулювання економіки втратили колишню ефективність. Як відомо, кейнсіанські методи передбачають, перш за все, стимулювання внутрішнього споживного попиту і, відповідно, стимулювання внутрішніх інвестицій у виробничий сектор країни. В сучасних умовах впливати на внутрішній споживний попит шляхом використання суто кейнсіанських методів стало значно важче, бо у західних країнах іде інтенсивний процес деіндустріалізації, який веде до зростання безробіття, збільшення кількості бідних людей, зменшення споживного попиту, подальшого скорочення реального виробництва. Причиною такої деіндустріалізації є переведення західного приватного капіталу до країн з більш

дешевою робочою силою. Відносно високі розміри зарплати і соціальної допомоги у соціально-орієнтованих країнах Заходу, а також високі податки, накладені на корпорації і багаті верстви населення (необхідні для фінансування соціальних програм), призвели до невивідності зберігання і розвитку там виробництва, зокрема, у трудомістких та інших традиційних галузях промисловості. Транснаціональні корпорації почали згортати виробництво безпосередньо у західних країнах і переносити виробничі потужності до країн з більш дешевою робочою силою, зокрема, у Китай, країни Південно-Східної Азії і Латинської Америки. У той же час у США, у країнах Західної Європи тисячі підприємств легкої, металургійної, хімічної та інших трудомістких і екологічно шкідливих галузей промисловості були закриті, таким чином, відбулася деіндустріалізація постіндустріальних країн Заходу. Крім того, розвиток економік нових індустріальних країн призвів до того, що вони стали виступати як конкуренти на світових ринках для країн Заходу. Внаслідок чого прибутки західних країн від промислового експорту почали скорочуватися, тягнучи за собою значне зростання безробіття. Сучасні високотехнологічні галузі, характерні для постіндустріальної західної економіки, поглинути усіх безробітних неспроможні.

Ось, що пише в цьому зв'язку американський економіст, лауреат Нобелівської премії у галузі економіки за 2004 р. М. Спенс: «Драматичні, нові технології у галузі інформатики призвели до скорочення зайнятості в економіці США. Але на рівень зайнятості в США ще більше вплинув той факт, що багато обробних підприємств, зокрема, ті, які виробляють товари з невисокою доданою вартістю, були переведені до країн, що розвиваються. Ця тенденція призвела до зростання безробіття практично в усіх галузях обробної промисловості за винятком деяких високотехнологічних. У той же час зайнятість зростала в таких галузях як фінансовий сектор, комп'ютерний дизайн, інженеринг, топ-менеджмент мультинаціональних корпорацій». Проте, на думку М. Спенса, це не вирішує проблему, оскільки зайнятість у цих галузях не зростає так швидко, щоб це дало можливість суттєво скоротити високий рівень існуючого хронічного безробіття [3, с. 30-31].

Деіндустріалізація змінює структуру зайнятості в західних країнах. Наразі процент зайнятих у сфері послуг цих країн коливається в інтервалі від 70 до 80%, у сфері промисловості – становить в середньому біля 20% від загального числа працюючих. Найбільш показовим прикладом деіндустріалізації є Франція, де процент зайнятих у промисловості скоротився з 22,1% в 1980 р. до 12% в 2007 р. Якщо в 1980 р. у промисловості Франції працювало 5,1 млн. працівників, то в 2011 р.– 3,11 млн., частка промисловості у ВВП Франції в 2011 р. складала 12,5% (в 2000 р.- 18%) [4, с. 10].

Процес перенесення значної частини виробництва до країн з дешевою робочою силою, втеча капіталів із західних країн до офшорів призвели до різкого скорочення податків, сплачуваних бізнесом, що, своєю чергою, зменшило ресурсну базу для проведення соціально-орієнтованої політики. Західні держави вже нездатні нести її тягар. Змусити ж своїх капіталістів працювати насамперед у своїй країні, не переводити капітали і виробництва до

інших країн, іншими словами, керуватися не своїм бажанням отримати максимальний прибуток, а інтересами власної країни, – західні уряди в умовах панування неоліберальної доктрини «вільного руху капіталів» неспроможні, бо вони є лише виконавцями волі великого приватного капіталу, який усе більш інтернаціоналізується, виражаючи інтереси не так своєї національної економіки, як транснаціональних корпорацій.

Економічна глобалізація сприяє тому, що західний капіталізм поступово втрачає свій соціально орієнтований характер, фактично відмовляючись від принципів соціально-економічної демократії. Скорочення фінансування соціальних програм, зниження розмірів соціальної допомоги й допомоги з безробіття спостерігається практично в усіх західних країнах, включно з такими країнами соціально орієнтованого капіталізму, як Швеція, Німеччина, Австрія та ін. Зростає різниця в доходах між багатими та бідними. Так, наприклад, у США 1968 р. сукупні доходи 20% багатого населення були вищими, ніж сукупні доходи 20% бідного населення лише в 1,69 разів. 2010 р. сукупний дохід 20% багатих був уже в 14,5 разів більший, ніж дохід 20% бідних [5, с. 37].

У цьому зв'язку цікавими є висновки, які роблять французькі економісти Ф. Поше і К. Дегріз у спільній статті з виразною назвою «Запрограмований демонтаж «європейської соціальної моделі»». Ось, що вони пишуть: «В останні три роки ми спостерігаємо скоординований наступ проти основ трудового законодавства, колективних договорів, соціального діалогу, систем формування заробітної плати та її учасників, зокрема профспілок, а також проти принципів соціального захисту. Хоча на офіційному рівні ці реформи виправдовують посиланням на «кризу», вони не обумовлені потребою відповіді на тимчасові негативні економічні явища. Їхня мета полягає у демонтажу європейської соціальної моделі загалом» [6, р. 217].

Навіть в умовах скорочення соціальних програм в країнах Західної Європи децильний коефіцієнт, тобто, співвідношення між середнім доходом 10% найбагатших громадян і середнім доходом 10% найбідніших складає 6 до 1, тоді, як у пострадянських країнах він коливається від 20-40 до 1. Ці цифри говорять, по-перше, про те, що у високорозвинутих західноєвропейських країнах (особливо, у країнах із соціально-орієнтованою ринковою економікою, таких, як Швеція, Норвегія, Данія, Фінляндія, Австрія, Німеччина), що перевершують пострадянські країни за економічними і технічними показниками розвитку, а також за рівнем і якістю життя населення, політична і економічна еліта за своїм матеріальним становищем знаходиться набагато ближче до свого народу, живе набагато скромніше, ніж еліта пострадянських країн, а по-друге, про те, що прибутки західноєвропейських корпорацій використовуються, в основному, для нових інвестицій, тоді як у пострадянських країнах вони йдуть у величезній своїй частині на особисте, надмірне споживання олігархів, «топ-менеджерів» і пов'язаних з ними корумпованих держурядовців.

Усі ці обставини Україна має враховувати у своїй соціально-економічній політиці. Для того, щоб забезпечити розвиток демократії в Україні (як

політичної, так і соціально-економічної), необхідно, насамперед, забезпечити справедливий розподіл національного доходу, створити умови для господарчої діяльності підприємств, за яких нова створена вартість, тобто прибуток, піла б, насамперед, на відновлення виробничих фондів, збільшення на цій основі виробництва, проведення його технічної модернізації, а не на особисте споживання привілейованих класів. Необхідно проводити політику ефективного валютного контролю, спрямовану на різке скорочення можливості вивозу вітчизняного капіталу за кордон, на відмову від офшорної практики.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Хантингтон С. Кто мы? Вызовы американской национальной идентичности/ Самюэль Хантингтон. – Москва: Транзиткнига, 2004. 635 с. 2. Foster B. J. The Commitment of an Intellectual: Paul M.Sweezy. / John Bellamy Foster // Monthly Review – 2004. - Vol.56. - № 5. – P. 5-39. 3. Spence M. The Impact of Globalization on Income and Employment./ Michael Spence // Foreign Affairs. – 2011. – Vol. 90. – № 4. – P.28-41. 4. Zimmermann G., Uterwedde H., Schwarzer D. Strukturprobleme und schleichende Deindustrialisierung: Ist Frankreich das neue Sorgenkind Europas? / Guido Zimmermann, Henrik Uterwedde, Daniela Schwarzer // ifo Schnelldienst, Munchen: Institut fur Wirtschaftsforschung, 2013. – № 3. – S. 3-12. 5. Пономарева Е. «Железный закон олигархии». К вопросу о том, кто правит Америкой / Елена Пономарева // Международная жизнь. – 2011. – Сентябрь. – С. 34-48. 6. Pochet Ph., Degryse Ch. The Programmed Dismantling of the "European Social Model" / Philippe Pochet, Christophe Degryse // Intereconomics. Review of European Economic Policy. – 2012. – Vol.47. – № 4. – P. 212-217.

УДК 17.023.32

Нечитайло А.А.

КОНСТРУКТИВІСТСЬКІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ЕПОХУ ГЛОБАЛЬНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

На основі аналізу постмодерних і постмодерністських підходів до розуміння феноменів нації і національної ідентичності, зокрема конструктивістських демократичних підходів, розкрито впливи становлення й розвитку глобального інформаційного суспільства на формування української національної ідентичності.

Ключові слова: нація, національна ідентичність, глобалізація, глобальне інформаційне суспільство, конструктивізм, конструктивістський підхід, постмодерн, постмодернізм.

На основе анализа постмодерных и постмодернистских подходов к пониманию феноменов нации и национальной идентичности, в частности, конструктивистских демократических подходов, раскрыто влияние становления и развития глобального информационного общества на формирование украинской национальной идентичности.

Ключевые слова: нация, национальная идентичность, глобаллизация, глобальное информационное общество, конструктивизм, конструктивистский подход, постмодерн, постмодернизм.

The influence of postmodern and postmodernist approaches in particular democratic constructivist approaches to understanding the phenomena of nation and national identity in the epoch of formation and development of the global information society to the formation of Ukrainian national identity is analyzed.